

Från redaktionen

Redaktionen hälsar från ett höstruggigt Göteborg, där vi nyligen bevistat installationen av vår kära, nyblivna professor i kvinnohistoria, Gunhild Kyle. Gunhilds högtidsföreläsning ”Reformverksamhet och reformverklighet – eller konsten att göra en tulipanaros” bars av såväl visionär glöd som kylig realism. Det var en välgörande kontrast till den manliga akademism och borgerliga konformism som annars präglade tillställningen.

Tack och lov att kvinnoforskningen finns, tänkte vi, när vi hörde universitetets rektor tala varmt för ett gott samarbete mellan forskningen och näringslivet. Inom kvinnoforskningen lever och utvecklas en

kritisk tradition som annars ofta sätts på undantag i dessa bistra, realpolitiska tider. Ja, som detta nummer visar, går inte ens den prestigeladdade naturvetenskapen säker för kvinnoforskarna!

Naturvetenskapen är kanske det forskningsfält, som längst lyckats hålla sig utom skotthåll för den feministiska vetenskapskritiken. Detta kan dels förklaras med att naturvetenskapen varit och är påfallande mansdominerad och dels med att naturvetenskapen länge lyckats uppehålla en bild av vetenskapen som objektiv och värdefri.

På sistone har emellertid denna immunitet mot kritik börjat ge vika. De kvinnliga

naturvetarna har blivit fler, har hittat varandra och tillsammans påbörjat arbetet med att kritiskt granska naturvetenskapen. Under de senaste åren har naturvetarkvinnor i Sverige samlats till flera konferenser och seminarier, där de både diskuterat hur mansdominansen inom naturvetenskapen skulle kunna brytas och vad en alternativ, ”kvinnlig” naturvetenskap skulle kunna innebära.

Detta nummer ägnas denna feministiska kritik av naturvetenskapen. Som vetenskapskritik rör den sig ännu på ett övergripande plan och detaljgranskar sällan enskilda ämnen eller forskningsresultat. Härigenom har numret till vissa delar fått en allmänt vetenskapsteoretisk inriktning och anknyter i flera avseenden till ett tidigare nummer av KVT, ”Kvinnor och kunskapsproduktion” (1/83).

Feminism och naturvetenskap

En viktig inspirationskälla för den framväxande feministiska naturvetenskapskritiken är den amerikanska vetenskapshistorikern Carolyn Merchant, som under våren vistades i Umeå som gästforskare. Carolyn Merchant har i sin uppmärksammade bok *The Death of Nature* (1980) utifrån ett kvinnoperspektiv och ett ekologiskt perspektiv ifrågasatt det moderna naturvetenskapliga tänkande som fick sitt genombrott på 1600-talet i och med den ”vetenskapliga revolutionen”. Carolyn Merchant visar att med det nya vetenskapliga tänkandet kom en ny världsbild som drog en skarp gräns mellan människa och natur och som tillät människan (mannen) att behärska och exploatera naturen. Tidigare hade en organisk världsbild varit förhärskande där materia betraktades som levande och naturen vördades som den Goda Modern. Denna världsbild övergick under 1500- och 1600-talet gradvis till en mekanisk, dualistisk, där människan ställs mot naturen, ande mot materia, rationellt mot irrationellt och manligt mot kvinnligt.

Flera av de bärande tankegångarna i *The Death of Nature* återkommer i den artikel av Carolyn Merchant som vi här återger un-

der titeln ”Isis nya medvetenhet”. Isis, den egyptiska modergudinnan, får i artikeln presentera naturen och Carolyn Merchant visar hur ”Isis” i den nya naturvetenskapen gradvis förlorar sin gudomliga upphöjdhed och blir föremål för kontroll och manipulation.

I artikeln rör sig Carolyn Merchant inom tre olika problemområden som hon anvisar som intressanta för en feministisk vetenskapskritik, nämligen den västerländska vetenskapliga världsuppfattningen och dess historiska ursprung, den roll som språket – bilder, symboler, myter – spelar inom vetenskapen och dess historia och slutligen kvinnans roll inom vetenskapen och vetenskapshistorien.

Inom det första problemfältet, den vetenskapliga världsbilden, är det främst den ”positivistiska” synen på människan och naturen som hon opponerar sig mot. Speciellt vänder hon sig mot synen på kunskap som ”oberoende av inflytande från någon bestämd historisk tidpunkt eller plats”, då hon menar att själva denna kunskapssyn är ”begreppsmässigt beroende av en sammanhängande struktur av dualiteter som är kontextbundna och rotade i historien”. Dessa är subjekt–objekt, aktivitet–passivitet, manligt–kvinnligt samt natur–kultur.

Identifikationen av naturen med kvinnan, och i synnerhet med en kvinna ”som bär på hemligheter”, är en av de mest seglivade föreställningarna i vår västerländska kultur, hävdar Carolyn Merchant. Den positivistiska vetenskapens yttersta mål är att avtvinga denna kvinnliga natur hennes hemligheter, skriver hon vidare, och ger en mängd exempel på hur vetenskapsmän och filosofer talar om att ”tränga in i”, ”behärska” och ”slita bort slöjan” ifrån naturen. Av urmodern Isis återstår i modern tid ett nedvärderat, illa tilltygat sexobjekt!

Vi presenterar också en annan amerikansk naturvetenskapskritiker, fysikern och vetenskapsteoretikern Evelyn Fox Keller. Hon instämmer i sin artikel, ”Feminism och vetenskap”, i den feministiska kritiken av naturvetenskapens antaganden om objektivitet och rationalitet, men samtidigt

varnar hon för den intellektuella och politiska fara som denna kritik medför. Det finns en risk, menar hon, att vetenskapen förlorar sig i ideologi och att objektiviteten mister all sin inneboende mening. Mot bakgrund av det relativistiska tänkande som då uppstår kan feministiska forskare "frestas att överge sina krav på representation i den vetenskapliga kulturen och i stället bjuda till återgång till en uteslutande 'kvinnlig' subjektivitet".

Liksom Carolyn Merchant menar Evelyn Fox Keller att en feministisk vetenskapskritik bör analysera hur objektivitet kopplats samman med maskulinitet och hur forskningens mål kommit att förbindas med maktutövning och dominans. Men den maskulint aggressiva viljan att behärska naturen är bara den ena sidan av den naturvetenskapliga ambitionen, anser hon. Den andra är viljan att ingå i en dialog med forskningsobjektet, att låta materialet "tala" till sig i stället för att "påtvinga (det) ett svar".

Dessa uttalanden härstammar från en kvinnlig forskare, Barbara Mc Clintock (om vilken Evelyn Fox Keller skrivit en bok som presenteras i recensionsavdelningen). Men Fox Keller ger också exempel på liknande utsagor från manliga forskare. Motsättningen mellan den egalitära och den maktfullkomliga tendensen inom naturvetenskapen blir för henne ytterst inte en fråga om kön (eller tidsepoker, som hon också diskuterar). I stället vill hon se den som exempel på ett "dubbeltema", som "speklat upp i alla forskares arbete i alla tider", men där den ena polen fått dominera den andra.

Kvinnliga naturvetare – kvinnlig naturvetenskap?

Med Sylvia Benckerts och Else-Marie Stabergs artikel "Kvinnoperspektiv på naturvetenskaplig utbildning", kommer vi in på frågan om hur de kvinnliga naturvetarna skulle kunna förändra sin vetenskap. I detta sammanhang diskuterar författarna hur utbildningen skulle kunna medverka till att skapa fler kvinnliga naturvetare och bereda marken för en annorlunda naturvetenskap.

De återger flera undersökningar som visar att flickor intresserar sig för de delar av naturvetenskapen som är människo- och samhällsorienterade. I denna kvinnliga hållning finns också en utgångspunkt för en förändrad naturvetenskap i livets tjänst, menar de.

Att kvinnor inte alltid behöver komma till korta inom naturvetenskaplig utbildning, det visar Sif Johansson i artikeln "Stockholms högskola för 100 år sedan". Stockholms högskola var vid slutet av förra århundradet ett nystartat, radikalt lärosäte, som trots att det endast hade naturvetenskaplig fakultet hade förhållandevis många kvinnliga studerande och forskare. Den mest namnkunniga var professorn i matematik, Sonja Kovalevsky.

I detta nummers krönikedel fortsätter diskussionen om en kvinnopräglad naturvetenskap. Karin Due och Marie Muhr demonstrerar ett alternativt, "dialogiskt" förhållningssätt till forskningsobjektet i artikeln "Att identifiera sig med naturen – osakligt?" Kerstin Berminge diskuterar evolutionsteorier ur kvinnoperspektiv och Lena Trojer rapporterar från en konferens med Carolyn Merchant. Slutligen: hoppa inte över dikt-och-bild-sidan! Även där finns debatten med ett inlägg av konstnären och författaren Elisabet Hermodsson, som ju är en av våra skarpaste positivismkritiker både vad gäller naturvetenskap och humaniora.

Framtidsplaner

Att *Kvinnovetenskaplig tidskrift* numera finns i Göteborg är väl redan bekant för de flesta. I den nya redaktionslokalen på NordenSKIöldsgatan 16 arbetar Ingrid Holmquist, fil dr i engelsk litteratur och lärare på Kulturtvetarlinjen och Eva Borgström, forskarstuderande i litteraturvetenskap. Övriga medlemmar i redaktionen är för närvarande Anna Jónasdóttir, statsvetare och Lena Boëthius, konstvetare.

Efter bästa förmåga vill vi försöka spegla den bredd och rikedom som finns inom kvinnoforskningen i Sverige och Norden. Vi vill tillgodose forskarnas behov av teore-

tisk debatt och kunskapsförmedling, men vi vill också nå ut till alla de kvinnor (och män) utanför universitetet som kan ha nytta och glädje av kvinnoforskningens resultat.

Nästa nummer av tidskriften – som kommer i början av mars – handlar om kvinnor och psykologi och därefter följer nummer om politik och biologisk reproduktion/befolkningspolitik. Som ni ser fortsätter vi med temanummer, men en nyordning blir att vi utökar utrymmet för artiklar utanför temat. Temanummer har många fördelar, bl a passar de ju utmärkt för att introducera nya problemfält, men med tiden kan temaformen bli alltför stelbent och i värsta fall leda till att kontakten mellan forskarna och tidskriften avstannar. Goda skäl finns alltså för att begränsa temats omfång och vi

kommer att börja med detta under 1985.

Ni är alltså varmt välkomna med artiklar och debattinlägg. Vi är också tacksamma för synpunkter på tidskriften. Skriv eller ring – eller titta upp om ni har vägarna förbi!

Tack!

Vi ser det som en hedrande och ansvarsfull uppgift att ta över arbetet med *Kvinnovetenskaplig tidskrift*. Under förberedelserna för detta vårt första nummer av tidskriften har vi förstått vidden av det arbete som lunda-redaktionen har lagt ner för att göra tidskriften till vad den är idag. Tack för det arbetet och tack för all den hjälp och all den uppmuntran ni har gett oss!